

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО, МОРСЬКЕ ПРАВО

УДК 368.036:656.61(477)

М.В. Голікова, канд.юрид.наук, доцент, декан
Одеська національна морська академія
кафедра морського права
вул. Дідріхсона, 8, м. Одеса, 65029, Україна

СТРАХОВИЙ НАГЛЯД У МОРСЬКІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто проблему регулювання страхового нагляду у морській сфері в Україні. Визначено функції, види та форми страхового нагляду в Україні. Також, у статті проаналізовано та досліджено основні мета та завдання страхового нагляду та виділено ряд положень, які передбачають подальше удосконалення регулювання страхового нагляду у морській сфері в Україні.

Ключові слова: страховий нагляд, регулювання, морська сфера, удосконалення.

Постановка проблеми. Розбудова України як соціальної, правової держави передбачає належну реалізацію гарантованих Конституцією України майнових прав та інтересів громадян та інших учасників економічних відносин. У сучасних умовах провідну роль серед засобів захисту зазначених прав та інтересів відіграє страхування. За наявності дієвої системи правового регулювання цей вид діяльності здатен забезпечити стабільність та сталий розвиток національної економіки, її захист від різного роду ризиків.

В умовах незалежності України відбулася децентралізація системи страхових відносин, внаслідок чого регулювання основних напрямків страхової діяльності здійснюється на приватноправових засадах. За таких умов держава залишає за собою роль регулятора страхових відносин.

Одним із видів страхування, що потребує вдосконалення правових засад його здійснення, є морське страхування. Загальною тенденцією сьогодення є зловживання з боку страхових компаній, страхових організацій, що може завдати значних втрат страхувальникам, а також державі та її громадянам. Крім того, висока вартість об'єкта, який підлягає страхуванню, в умовах недосконалого правового регулювання зазначених відносин та відносно високих ризиків, притаманних морським перевезенням, обумовлює порівняно низьку привабливість діяльності щодо морського страхування. Лише 7 % страхових компаній, що входять до Морського страхового бюро, практично займаються морським страхуванням.

Існуюча система страхових відносин у цілому виявилася значною мірою неспроможною забезпечити економічний обіг. Це вказує на недосконалість системи правового регулювання страхових відносин в цілому та ставить питання про збільшення питомої ваги публічно-правового регулювання страхових відносин.

Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства та узагальнення правозастосовної практики визначити теоретичні засади регулювання страхового нагляду у морській сфері в Україні.

Виклад основного матеріалу. Державний страховий нагляд у морській сфері можна визначити як здійснювану за допомогою різноманітних методів і форм діяльність уповноваженого суб'єкта, спрямовану на реалізацію державної політики у сфері морського страхування.

Таким чином, страховий нагляд у морській сфері в Україні – здійснюється з метою дотримання страховиками вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг спрямованих насамперед, на захист майнових інтересів страхувальників, пов'язаних у своїй діяльності з мореплавством.

Страховий нагляд у морській сфері можна визначити як здійснювану за допомогою різноманітних методів і форм діяльності уповноваженого суб'єкта, спрямовану на реалізацію державної політики у сфері морського страхування.

Такий страховий нагляд має наступні особливості, що є характерними й для страхового нагляду взагалі:

- носить державно-владний характер (у своїй діяльності орган страхового нагляду використовує два основних методи впливу – переконання та примус);
- має правовий характер;
- поширюється на учасників страхових правовідносин у морській сфері;
- носить безперервний характер.

Страховий нагляд у морській сфері включає в себе:

- проведення дій по встановленню законності і достовірності наданих послуг у морському страхуванні;
- проведення дій щодо встановлення дотримання вимог законодавства всіма суб'єктами страхових правовідносин у вказаній сфері;
- аналіз стану ринку страхових послуг у морській сфері та розроблення пропозицій по підвищенню значимості страхування.

Роль страхового нагляду у морській сфері виражається через реалізацію ним функцій:

- 1) ліцензійні, що включають ліцензування діяльності страховиків у морській сфері, реєстрацію страхових брокерів тощо [3];
- 2) нормотворчі – видання підзаконних нормативних актів по морському страхуванню, що реєструють діяльність відповідних страховиків;
- 3) контрольні включають безпосередній контроль за фінансовою стійкістю діяльності морських страховиків щодо виконання ними вимог нормативних актів і своїх зобов'язань за договорами морського страхування.

Спробуємо навести сучасний варіант класифікації видів страхового нагляду у морській сфері. Вид – складова частина, що «виражає (частково) зміст цілого і в той же час відрізняється від інших частин конкретними носіями контрольних функцій (суб'єктами), об'єктами нагляду, що, у свою чергу, визначає і відмінності в методах здійснення наглядових дій.

Виходячи з даного визначення та існуючих теоретичних розробок з питання видів страхового нагляду, можна виділити, враховуючи досліджуваний напрямок, і такі: за ознакою часу проведення – попередній, поточний і наступний. Таке бачення зумовлено тим, що саме за цією ознакою, згідно запропонованому вище визначенню терміна «вид», спостерігається повне розкриття діяльності піднаглядового об'єкта відповідно до характеристики базового поняття – «нагляд».

Ліцензування, атестація та ведення реєстру морських страховиків попередня стадія страхового нагляду є базовою основою, що забезпечує нормативне функціонування страхового ринку у морській сфері.

Державний страховий нагляд у морській сфері в Україні має 3 основні види нагляду: попередній, поточний і наступний.

Попередній страховий нагляд – має місце до того, як виконання завдання буде почате з метою запобігання порушення. Якщо, наприклад, завданням вважається укладення договору страхування, то попередній нагляд має місце при оцінці об'єкту страхування. Мета попереднього нагляду полягає у визначенні умов, які можуть перешкодити виконанню роботи, а також в попередженні, запобіганні небажаних відхилень. У нашому прикладі оцінка об'єкту страхування, що передує укладенню договору страхування має на меті дати об'єктивну оцінку цього об'єкту і тим самим мінімізувати страхові ризики, властиві об'єкту страхування. Також він застосовується при розробці та прийнятті нових нормативно-правових актів із регулюванням страхової діяльності у морському страхуванні (наприклад, переведення з обов'язкового виду страхування до добровільного, чи навпаки, а також підготовка порядку, правил здійснення страхування відповідальності судновласника – форми типового договору, розмір страхової суми, максимальний розмір страхового

тарифу), при проведенні відбору та в утриманні дозволу займатися страховою діяльністю та згода подавати звітність та інформацію щодо своєї діяльності уповноваженому органу.

Отже, до цієї діяльності застосовується кваліфікована експертна оцінка та попередження правопорушень. Такий контроль обмежує дії виконавчих осіб, що впливає на зменшення їхньої відповідальності не тільки щодо законності, а й доцільності завдань та дій, що плануються.

Поточний страховий нагляд – являє собою перевірку забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності страхової організації-члена Морського страхового бюро шляхом проведення перевірок всієї необхідної документації та звітності, в тому числі на місцях. Ефективність такого нагляду полягає в тому, що він дозволяє при необхідності корегувати отримані оперативні фактичні дані як з діяльності української страхової компанії, що спеціалізується на морських перевезеннях вантажів, так і стосовно правильності, достовірності «роботи» чинної законодавчої бази, для спостереження за виникненням запланованого ефекту.

Наступний страховий нагляд – являє собою забезпечення усунення виявлених недоліків і застосування відповідних санкцій, що включає нагляд при припиненні діяльності страхових організацій у досліджуваній сфері. Ефективність даного виду нагляду порівняння нових даних з попередніми, які існували до прийняття нового нормативного акта (наприклад, Закон України «Про страхування»), укладеного договору морського страхування (наприклад, збитки від зіпсованого вантажу).

Таким чином, страховий нагляд у морській сфері покликаний забезпечити, з одного боку, добросовісну конкуренцію на ринку страхових послуг, а з іншого – доступність страхових послуг, їх належну якість за розумною ціною.

Метою страхового нагляду в морській сфері в Україні – являється дотримання страховими компаніями – членами МСБ при здійсненні своєї страхової діяльності вимог законодавства України, забезпечити достатній захист майнових інтересів страхувальників, які пов'язані у своїй діяльності з мореплаванням, і надати гарантії того, що майбутні зобов'язання страхової компанії можуть бути виконані в будь-який момент [2].

Також метою страхового нагляду у досліджуваній сфері є:

- забезпечення єдиного підходу до нагляду за сферою морських страхових послуг;
- реалізація стратегії розвитку ринків страхових послуг, в тому числі у морській сфері;
- здійснення страхового нагляду за наданням відповідних послуг у даній сфері та додержанням законодавства в ній;
- захист прав споживачів страхових послуг;
- розроблення пропозицій для вдосконалення ринків страхових послуг у морській сфері;
- запровадження міжнародно визнаних правил розвитку ринків страхових послуг у відповідній сфері;
- сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки морських страхових послуг.

Висновки. Так як, у своїй діяльності страхові компанії допускають численні порушення законодавства в сфері морського страхування, причому, за прогнозами експертів найближчим часом не доводиться очікувати зниження кількості правопорушень. Збільшення розміру статутного капіталу до необхідного згідно Закону України «Про страхування» може призвести до поширення кількості правопорушень у діяльності середніх і дрібних страхових компаній. Наприклад, здійснення діяльності без ліцензій, незаконне переведення і переказ грошових коштів у тіньову економіку тощо.

У майбутньому пропонуються шляхи вдосконалення щодо регулювання страхового нагляду у морській сфері в Україні.

1. Створення первинних умов для ефективного страхового нагляду: розробка і прийняття заходів щодо забезпечення стабільності фінансового ринку.

2. Розробка і прийняття заходів по підвищенню ефективності діяльності власне органу страхового нагляду.

3. Достатність технічних умов (сума коштів має постійно бути достатньою, аби компанія могла виконати будь-які свої зобов'язання за договорами страхування).

4. Активи повинні відповідати ризикам, що їх покриває страховик: вони мають бути надійними ліквідними, прибутковими, диверсифікованими та відповідними (у валютному відношенні).

5. Наявність та дотримання компанією пруденційних принципів ведення підприємницької діяльності (норм бухгалтерського обліку, фінансової звітності, контролю управління ризиками, механізм внутрішнього контролю, тощо).

6. Керівництво компанії, аудитори та решта високих посадових осіб повинні мати відповідну кваліфікацію та досвід їх межі відповідальності та цілі діяльності мусять бути чітко визначені.

Список літератури

1. Кодекс торговельного мореплавства України від 03.05.1995 р. № 176/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 47-52. – Ст. 349.
2. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.
3. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 01.06.2000 р. № 1775-111 // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
4. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 р. № 877-У // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.
5. Положення про порядок провадження діяльності страховими посередниками [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1996 р. № 1523. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1523-96-p>
6. Тимчасове положення про товариство взаємного страхування [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.02.1997 р. № 132. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
7. Положення про Морське страхове бюро [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.1998 р. № 561. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
8. Викторов И. Надзор за исполнением страхового законодательства / И. Викторов, Т. Ашиткова // Законность. – 2001. – № 2. – С. 12-18.
9. Ковалюк О. М. Роль контролю у фінансовому механізмі економіки / О. М. Ковалюк // Фінанси України. – 2002. – № 7. – С. 151-158.
10. Козоріз Г. Г. Страховий ринок України: проблеми становлення і розвитку / Г. Г. Козоріз // Регіональна економіка. – 2001. – № 4. – С. 71-76.
11. Ліга страхових організацій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www/uainsur.com/ua/insurance_market_analysis/risk
12. Медведева С. А. О тенденциях развития морского страхового бизнеса в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_ENXXIV_2007Economics/21666.doc.htm

Стаття надійшла 20.12.2014 р.

М.В. Голикова, канд. юрид. наук, доцент, декан
Одесская национальная морская академия
кафедра морского права
ул. Дидрихсона, 8, г. Одеса, 65029, Украина

СТРАХОВОЙ НАДЗОР В МОРСКОЙ СФЕРЕ УКРАИНЫ

Резюме

В статье рассмотрена проблема регулирования страхового надзора в морской сфере Украины. Определены функции, виды и формы страхового надзора в Украине. Также, в статье проанализированы и исследованы основные цели и задачи страхового надзора и выделен ряд положений, которые предусматривают дальнейшее совершенствование регулирования страхового надзора в морской сфере Украины.

Ключевые слова: страховой надзор, регулирование, морская сфера, совершенствование.

M. V. Golikova, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor, Dean
Odessa National Maritime Academy
the Department of Maritime Law
Didrikhson str., 8, Odessa, 65029, Ukraine

INSURANCE SUPERVISION OF THE MARITIME INDUSTRY IN UKRAINE

Summary

The article considers the problem of regulation of insurance supervision in the maritime industry in Ukraine. Defined functions, types and forms of insurance supervision in Ukraine. Also, the article analyzes and studies the main goals and objectives of insurance supervision and highlighted a number of positions which provide for the further improvement of regulation of insurance supervision in the maritime industry in Ukraine.

Key words: insurance supervision, regulation, maritime industry, improvement.